

Schipperke, Markiesje en Hollandse Smoushond. Ontstaan en achtergrond van hun gedrag.

Tekst: Elian Hattinga van 't Sant

Drie kleinere hondenrassen, waarvan twee van Nederlandse bodem: de Hollandse Smoushond, het Nederlands Markiesje en het Belgische Schipperke. Daarvan kan alleen het Schipperke zich op behoorlijke ouderdom beroepen: al in 1888 werd een rasvereniging opgericht en een rasstandaard opgesteld. Het Markiesje en de Smous zijn echter reconstructierassen van recente datum. De Smous werd pas in 1978 door de FCI (opnieuw) erkend, nadat de oorspronkelijk in 1905 als ras erkende Hollandse Smoushond na de Tweede Wereldoorlog was uitgestorven. Het Markiesje is - in 1999 - alleen door de Nederlandse Raad van Beheer erkend en niet door de overkoepelende FCI.

Herdershondje?

Hoewel regelmatig is verondersteld dat het Schipperke een hondje was dat fungeerde als waakhondje op schepen, is de naam volgens de officiële lezing in de rasstandaard afgeleid van 'scheper' (herdershond) en betreft het een verkleinnaam: klein herdershondje. Het Schipperke is dan ook door de FCI ingedeeld in rasgroep 2, bij de herdershonden.

Toch is het zwarte Schipperke geen miniatuuruitgave van de Groenendaeler: hij is veel compacter en zwaarder gebouwd. Volgens kynologen, die kort na het opstellen van de rasstandaard in 1888 over het Schipperke schreven, ging het dan ook om een hond van het spitstype, nauw verwant aan het in die tijd ongekend populaire Pomeriaantje.

Spits?

Interessant in dit kader is wat een Antwerpenaar in het *American Book of the Dog* uit 1891 vertelt over de herkomst van de naam Schipperke. *"They are always called "Spits" in Belgium, and if you were to ask a dog-dealer for a "Schipperke" dog, he wouldn't know what you were speaking about. The name Schipperke was given when a few fanciers got up the club, and when I asked, later on, the one who proposed it why they had not given the dog its proper name, he answered that the Pomeranian was already called "Spitz" in Germany, and moreover that a queer name would render the dog more attractive to foreigners!"*

(Ze worden in België altijd 'Spits' genoemd, en als je een hondenhandelaar zou vragen naar een 'Schipperke-hond', zou hij niet weten waar je het over had. De naam Schipperke werd gegeven toen een paar hobbyfokkers het in de club voor het zeggen kregen. Toen ik wat later aan degene, die de naam had voorgesteld, vroeg waarom ze de hond niet zijn juiste naam hadden gegeven, zei hij dat de Pomeriaan in Duitsland al 'Spitz' werd genoemd en dat een vreemde naam de hond aantrekkelijker zou maken voor buitenlanders!)

Guinees biggetje

Of de eerste Schipperkes dan ook de voor spitshonden zo kenmerkende krulstaart hebben gehad, valt niet meer na te gaan: de staart werd gelijk na de geboorte gecoupeerd, zó kort dat de achterkant van de hond er uit zag als die van een "Guinees biggetje" (cavia). Zelfs óf ze en hoe vaak ze een staart hadden, is hierdoor onduidelijk. Er wordt verteld dat er zowel Schipperkes zonder staart of met een klein krom staartje werden geboren, als met een gewone

staart. Sinds er in 2006 in België een coupeerverbod van kracht is geworden, lopen er echter opvallend veel Schipperkes met een fraaie, lange krulstaart rond. Ook het felle en blafferige gedrag lijkt meer thuis te horen bij spitschonden dan bij herderschonden.

Varianten

Wat er echter precies achter het Schipperke schuilgaat en wellicht is ingekruist, is onduidelijk. Er waren, zoals overal in het begin van de opbouw van een ras, verschillende types die voor Schipperke doorgingen. Het Schipperke was dan ook in de tijd vóór de erkenning als ras een stadshondje van de gewone man. Pas later werd hij populair bij de elite, doordat de Belgische koningin Marie-Henriëtte er na een tentoonstelling in 1885 een aanschafte.

Leuven, Brussel en Antwerpen hadden hun eigen varianten, waarbij sommigen een ‘grove terriër-kop’ hadden, terwijl het Brusselse Schipperke volgens tijdgenoten leek op een Bulldog kruising. Ook de stand van de oren en de grootte ervan verschilde per type. Sommige hadden grote oren die aan de zijkant van hun kop stonden. Het type dat het zou ‘winnen’ had echter een spits, vosachtig kopje met duidelijk rechtopstaande, kleine oren.

Onvermoeibare waakhond

In 1882 werd van het Schipperke verteld dat hij een onvermoeibare waakhond was, die dag en nacht op de been was en zich overal mee bemoeide. Als hij bij zijn inspectierondjes iets ontdekte dat niet deugde, dan waarschuwde hij zijn baas onmiddellijk met zijn schelle geblaf. Hij was vriendelijk en aanhankelijk, maar vreemden moesten oppassen als ze hun hand op iets of iemand legden: het Schipperke had tanden en wist die te gebruiken.

Ook volgens andere, eind 19^e eeuwse, tijdgenoten waren het vrolijke, nieuwsgierige, alerte hondjes die de hele dag door actief waren. Ze wilden graag aandacht, waren slim en leerden gemakkelijk allerlei kunstjes. Door hun snelheid en felheid werden ze uitermate geschikt gevonden voor het vangen van ratten en muizen in huis of in de stal.

Smousje

Rond 1900 was ‘smoushond’ een algemene aanduiding voor een bepaald type hond waarbij iedereen blijkbaar wist waar het om ging. Het woord werd namelijk als apart begrip opgenomen in diverse woordenboeken. In 1864 was een ‘smoushond’ of ‘smousje’ een hond met fijn krullend haar. In het Woordenboek van de Nederlandse Taal wordt de smoushond in 1905 duidelijk als een apart type hond aangeduid te midden van veertig andere, zoals bijvoorbeeld de bloedhond, de keeshond, de herdershond, de bandhond en de waterhond. In 1919 was het blijkbaar zó duidelijk voor iedereen wat een smoushond was en hoe deze er uit zag, dat in Winks Vreemde Woordenboek vermeld staat bij de uitleg van het Engelse woord *pincher*: “soort smoushondje.”

Jood

‘Smous’ was in de 18^e, 19^e en begin 20ste eeuw een scheldnaam voor een Jood. Hoe de hond aan deze ‘Joodse’ naam gekomen is, is onduidelijk. In 1931 wist men het in ieder geval niet meer. Bij een omschrijving uit dat jaar staat in het Woordenboek van de Nederlandse Taal bij ‘smoushond’: “Zekere langharige hondensoort met een korte snoet, die nagenoeg geheel door vrij lange haarlokken wordt bedekt. Blijkbaar is deze naam gegeven naar de lange haren en baarden, die de Joden vroeger plachten te dragen”. ‘Smousbaard’ was of werd in het

Nederland voor de Tweede Wereldoorlog ook een gangbare naam om bij uiteenlopende types of rassen, zoals bijvoorbeeld jachthonden, aan te geven dat zij een ‘baard’ hadden en dus ruigharig waren.

Uit dit alles valt dus af te leiden dat smoushondjes kleine hondjes waren met een wat langere, ruigharige vacht en een baard. Ze kwamen in allerlei kleuren voor. Wellicht hadden zij als algemeen kenmerk dat zij gecoupeerde oren en staarten hadden, zoals volgens sommigen het Engelse *pincher* aangeeft. Ook enkele oude afbeeldingen en omschrijvingen laten gecoupeerde oren en staart zien bij als ‘smoushondjes’ betitelde hondjes.

Herkomst

In 1905 werd de Hollandse Smoushonden Club opgericht. Deze had als doel met behulp van een rasstandaard meer uniformiteit in het ‘ras’ te brengen. Omdat in omringende landen ook eenzelfde type hondje voorkwam, zoals bijvoorbeeld de Brusselse Griffon, werd er nadrukkelijk ‘Hollands’ aan de smoushond toegevoegd, om te benadrukken dat het om een apart Nederlands ‘ras’ ging. De nieuw opgerichte Club maakte overigens onderdeel uit van de Terriër Club.

Over de herkomst van de Smoushond werd druk gespeculeerd. Midden 19^e eeuw was er een Amsterdamse hondenhandelaar geweest die uit Rotterdam afkomstige ‘heren-stalhonden’ verkocht die als ‘smoushonden’ werden ‘geïdentificeerd’. Door zowel de herkomst uit Rotterdam met al zijn havens en handel, als door uiterlijke en (vermeende) functionele overeenkomsten – verdelgen van muizen in stallen - dacht men dat het ging om een soort schnauzer die uit Duitsland per boot was geïmporteerd. Maar ook Engelse en Ierse terriërs werden door sommigen in aanmerking genomen.

Reconstructie

Pogingen om de smous tot rashond te verheffen, liepen echter op niets uit. Hoewel er steeds hondjes bleven rondlopen die als smous werden aangeduid, kwam de rashondenfokkerij niet van de grond bij gebrek aan belangstelling. In 1925 werd opnieuw een poging gewaagd. Er werd in Den Haag een ‘schouw’ gehouden waar onder andere de bekende kynoloog en voorvechter voor het behoud van Nederlandse rassen, Toepoel, hondjes uitzocht die voor Hollandse Smous konden doorgaan. Maar opnieuw bleek er na een korte opleving onvoldoende belangstelling te zijn. Na 1949 werden er geen Hollandse Smoushond meer in het stamboek ingeschreven en stierf het ras uit.

Border Terriër

In 1973 kwam de eigenaar van een Border Terriër, Riek Barkman, op het idee om de Hollandse Smoushond, zoals zij die uit haar jeugd kende, nieuw leven in te blazen. Aan de hand van vooroorlogse foto’s van smousjes – zoals van het teefje Binkie uit 1934 - werden hierop lijkende honden bij elkaar gesprokkeld. Bij de reconstructie werd ook een beperkt aantal malen de Border Terriër ingekruist. Het is dus geen toeval dat het karakter van de Hollandse Smous overeenkomsten vertoont met de vrolijke, mensgerichte Border Terriër.

Opnieuw Toepoel

Ook het Markiesje is een reconstructieras. En opnieuw was het de nationalistische kynoloog Toepoel, die een duwtje in de rug gaf. Toepoel vond het onbegrijpelijk dat Duitsers en Engelsen zich rassen toe-eigenden die door Hollandse meesters in eigen land geschilderd waren en ‘dus’ een Nederlandse oorsprong hadden. Als voorbeeld gaf Toepoel de ‘spioen’ op het schilderij De Slapende Jager van de 17^e eeuwse schilder Gabriël Metsu. De Nederlander, zo stelde Toepoel, haalde wel buitenlandse rassen binnen, maar was “te schuchter” om voor de eigen ‘rassen’ op te komen. Deze liepen volgens hem voor de Tweede Wereldoorlog nog volop rond en hadden dus een goede kans gehad om tot officieel nationaal ras uit te groeien. Als zo’n kanshebber noemde hij het ‘markiesje’, een kleine ‘spioen’ die in vroeger tijden als schoothondje zou zijn gebruikt.

Spioen

Hoe Toepoel bij de namen ‘markiesje’ en ‘spioen’ kwam is onduidelijk. De naam ‘markiesje’ komt nergens voor als aanduiding van een type hond. Sindsdien is er dan ook ijverig gespeculeerd over de herkomst van de naam.

‘Spioen’ lijkt Toepoels eigen (of van een ander overgenomen) verbastering te zijn van het wel gangbare ‘spilgioen’ of ‘spillioen’ waarmee in het Middelnederlands en vroeg modern Nederlands middelgrote, vaak bont gekleurde staande honden werden aangeduid. ‘Spillioen’ is afgeleid van het in de Middeleeuwen vermeende land van herkomst van deze honden: Spanje. De ‘Espagnol’ is duidelijker terug te vinden in het Franse *épagneul* en het Engelse *spaniel*. Sinds Toepoel is ‘spioen’ echter de gangbare naam geworden binnen de Nederlandse kynologie om de ‘voorvader’ van Nederlandse spaniel-achtige reconstructierassen, zoals de Stabij, de Drentse Patrijs, de Kooiker en het Markiesje, aan te duiden.

Schilderijen

Toepoels opmerkingen inspireerden in de jaren zeventig van de vorige eeuw Mia van Woerden - die ook al betrokken was bij de opbouw van de Hollandse Smous - om op zoek te gaan naar elegante, zachtaardige “spioenachtige” hondjes om zo het Markiesje te reconstrueren. Dergelijke hondjes stonden afgebeeld op allerlei 18^e en 19^e eeuwse schilderijen uit binnen- en buitenland. Waar de roodbonte hondjes het voorbeeld waren geweest voor de reconstructie van de Kooikerhondjes, nam men voor het markiesje de zwartbonte of grotendeels zwarte variant als voorbeeld. Zo prijkt op de site van de rasvereniging een portret uit 1834 van twee kinderen van koning Willem II door Jan Baptist van der Hulst waarop een wit-zwart hondje staat dat als model heeft gediend.

‘Bykes’

Er werd in het begin nogal geëxperimenteerd door hondjes - die men goed vond gelijken - te kruisen met bestaande kleine spaniëlrassen zoals de Franse Vlinderhondjes en de Engelse Cavalier King Charles Spaniël. Dit gaf echter niet het gewenste resultaat. Uiteindelijk werd besloten om opgespoorde Markiesjesachtige varianten te gebruiken van de Friese mollenhondjes ofwel ‘Bykes – waaruit dertig jaar eerder uit een grotere variant de Friese Stabij was gefokt. Ook goed lijkende hondjes die elders werden gevonden, werden gebruikt. Zo is een rasloos, uit Frankrijk afkomstig, zwart hondje, Pom geheten, een van de

belangrijkste stammoeders. Ook nu nog mag met ergens gevonden, goed op een Markiesje gelijkende hondjes, na een officiële (goed)keuring, worden gefokt.

